

Marko Babić

VRHUNAC PASTORALNOG DJELOVANJA

Uvodni dokumenti u pojedine liturgijske knjige nastoje produbiti i pravilno usmjeriti obrede na koje se odnose. U njima je sažeto iznesena teološka pozadina liturgijskih obrazaca i smjernice za praktično izvođenje obreda. Zbog toga su dragocjena pomoć liturgizima i liturgijskim katehetama. Stil im je sažet, rječnik blizak i razumljiv. Upozoravajući katkad na iznimnu važnost nekoga obreda ili obrasca, pomažu da se bolje uoči i posebno vrednuje taj obrazac ili liturgijski znak. A kada jedan takav dokument nešto označi kao *“vrhunac pastoralnog djelovanja”*, onda bi mu zaista trebalo posvetiti posebnu pozornost. Osobito ako doslovno prenosi izričaje saborske konstitucije o liturgiji.

U ČEMU JE VRHUNAC PASTORALNOG DJELOVANJE?

Kad bismo proveli anketu među aktivnim pastoralcima i tražili odgovor na pitanje: *Što je vrhunac tvoga pastoralnog djelovanja?*, dobili bismo veoma šaroliku lepezu odgovora. Zasigurno bismo tu pronašli najčešće preokupacije kao što su: katehizacija, rad s mladima, priprema za sakramente, hodočašća, karitativno djelovanje, briga za bolesne i rubne vjernike, propovijedanje... Možda bismo u odgovorima pronašli i aktivnosti bez kojih bi mogao biti kršćanski apostolat: sportska natjecanja, različite predstave društvenog ili zabavnog obilježja, kulturne manifestacije, fašnici...

Ne vjerujem da bi se među odgovorima našlo ono što piše u *“Općoj uredbi časoslova”* (br. 18), a to je doslovan navod Liturgijske konstitucije *Sacrosanctum Concilium* (br. 10): *“Apostolski su, naime, naponi upravljani k tome da se svi, koji su vjerom i krštenjem postali Božja djeca, sastaju zajedno te usred Crkve hvale Boga, sudjeluju kod žrtve i blaguju Gospodnju večeru.”* Navedena uredba tu tvrdnju svrstava pod općenit naslov: *“Vrhunac i izvor pastoralnog djelovanja”*. Doslovan navod

odnosi se općenito na liturgiju koja je *“vrhunac kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga”*. A bogoslužje časova privilegiran je oblik *hvaljenja Boga* što je u navedenom trolistu stavljeno na prvo mjesto.

I površan pogled na našu svagdašnju kršćansku praksu daje naslutiti da su saborska želja, pretočena u uvodni dokument bogoslužja časova, i konkretna pastoralna praksa u raskoraku. Je li na djelu klasičan sukob između asketizma i aktivizma, ili su nagla promjena načina života i umnažanje pastoralnih obveza jednostavno poremetili ljestvicu vrednota? Ili je težište svećeničke duhovnosti, po zakonima njihala, otišlo u drugu krajnost od, sve do nedavno naglašavane, monaške duhovnosti koja se nametala i pastoralnom kleru kao ideal, prema novom, još nedovoljno definiranom obliku duhovnosti. Pastoralcima je sve donedavno postavljan ideal: *Intus monachus, foris apostolus = U sebi monah, izvana apostol*. Danas se, na temeljima dosljednije primjene Pavlovih spisa i njegova apostolskog primjera, postavlja drugi ideal: *Intus et foris apostolus = Apostol i u sebi i na vani*. Po tom je načelu molitva pastoralnih djelatnika jedan od oblika njihova apostolata. I to privilegiran.

PASTORALNA AKTIVNOST I MOLITVA

Činjenica je, ipak, da nije lako postići usklađenost intenzivnoga molitvenog duha s aktivnim radom u dušobrižništvu. Osobito ako se samo površno promatra mjesto i uloga molitve i liturgije u sveukupnim apostolskim naporima, a izgubi iz vida da je konkretan život zamršena i višeslojna stvarnost kojoj se ne smije pristupati površno, apstraktno i jednolično.

Dekret o službi i životu prezbitera uočio je tu poteškoću pa upozorava: *“Prezbiteri – zapleteni i rastrgani mnogim dužnostima svoje službe – moraju se tjeskobno pitati kako s vanjskom djelatnošću mogu spojiti u jedinstvo svoj unutrašnji život. To se jedinstvo života ne može postići ni pukim vanjskim sređivanjem pastoralnih obaveza ni samom praksom pobožnih vježba, kolikogod to može mnogo koristiti. Prezbiteri mogu izgraditi to jedinstvo slijedeći u vršenju službe primjer Krista Gospodina, kojemu je bila hrana činiti volju onoga koji ga je poslao da dovrši njegovo djelo”* (PO 14 a).

Ne radi se o općenitom nasljedovanju Krista, nego o Kristu savršenom izvršitelju primljenog poslanja. I tu se očituje da je

Krist počelo i izvor jedinstva svećenikova života. I otuda proistječe trajna briga da se to bolje upozna, više ljubi, životno usvaja i tome služi. Time zaokupljen treba neprekidno napredovati u povezanosti s Kristom (što je osobna svetost apostola) i u djelatnoj prilagodljivosti njegovoj volji (što je njegova apostolska učinkovitost). Produbljujući svakodnevno takvo opredjeljenje, duhovni i apostolski život pastoralnih radnika postat će jedinstven i cjelovit u Gospodinu.

Time molitva dobiva svoje pravo mjesto i ulogu u apostolatu i životu pastoralnih djelatnika. Ona nije jedino sredstvo osobnog posvećivanja što bi u krajnjoj liniji trebalo objedinjavati kršćanski život i djelovanje. Molitva je sredstvo posvećivanja usmjereno na drugo, važnije sredstvo: apostolski duh kojim treba biti prožeto apostolsko djelovanje, apostolska istina koja ga trajno osigurava. A to se postiže u trajnom i intimnom ujedinjavanju s Kristom u molitvi. *“Bez mene ne možete ništa učiniti!”* (Iv 15, 5). Iskrena molitva u Duhu Svetomu učvrstit će dušobrižnika u vlastita uvjerenja i potaknuti želju da to najprije osobno živi, a potom prenese i drugima. Po tome apostolsko naviještanje postaje svjedočenje osobnog uvjerenja i življenja što je najučinkovitiji oblik kršćanskog navještaja. U duhu prvih Isusovih učenika koji su naviještali *“... ono što su čuli, očima svojim vidjeli ... što su razmotrili i rukama opipali...”* (1 Iv 1, 1).

Ipak, nikako se ne smiju zanemariti ni druga prikladna sredstva za pospješivanje apostolata, kao što su studij, razmišljanje, bratski razgovor s drugim dušobrižnicima čije iskustvo može biti utješno i poticajno. A sve će ga to poticati da svoju ulogu trajno promatra u ovisnosti prema Kristu, vrhovnom apostolu, a ne da traži svoju slavu. U tom će duhu lakše uočavati i nove, atraktivnije i učinkovitije putove svoga apostolskog rada.

Zbog svega rečenoga, sasvim je razumljivo da se u obnovljenom obredu ređenja prezbitera, među pitanjima što ih biskup zareditelj postavlja kandidatima za ređenje, nalazi i ovo: *“Hoćeš li moliti za povjereni ti narod?”* Tako je zagovorna molitva za povjereni narod izričito istaknuta i stavljena uz druge oblike pastoralnog djelovanja, o kojima biskup također pita ređenike, a to su: slavljenje Kristovih otajstava, propovijedanje evanđelja i tumačenje katoličke vjere, svagdanje tijesno povezivanje s Kristom u svrhu spasenja ljudi. Time su označeni glavni oblici pastoralnog djelovanja, a među njima je i molitva za povjereni narod. I površan pogled otkriva da funkcionalna i organizacijska

djelatnost dušobrižnika nije stavljena u prvi plan. Time se željelo istaknuti da je učinkovitost dušobrižnikova djelovanja ponajprije posljedica Božjeg djelovanja, a tek potom ljudskoga truda i napora.

To je u duhu prispodobe o čudesnom ribolovu u Lukinu evanđelju (5,1 - 11) u kojoj je obilan ulov posljedica slušanja Isusove riječi i Petrova pristanka: *“Učitelju, svu noć smo se trudili i ništa ne ulovismo, ali na tvoju riječ bacit ću mreže”* (Lk 5,5). Petar, *“i svi koji bijahu s njime”*, postaju svjesni da je uspjeh ulova posljedica Božjega nezaslužena dara, priznaju vlastitu nedostojnost i izražavaju silan strah. Ali, uza sve to, umjesto prijekora za iskazanu slabost i kolebljivost, Petru su upućene utješne riječi ohrabrenja: *“Ne boj se! Odsada ćeš loviti ljude!”* (Lk 5,10).

Iz takve svijesti proizlazi potreba molitve za razumijevanje Božje riječi i za poslušno ostvarivanje njezine poruke. Jer o tome će ovisiti uspješnost ulova. A ta se molitva može ostvarivati na različite načine. Najsigurniji, najozbiljniji i starom predajom potvrđen oblik jest bogoslužje časova kao *“pjesma hvale što se na nebesima pjeva kroz svu vječnost a Vrhovni svećenik Isus Krist prenio ju je u ovo zemaljsko progonstvo”* (Pavao VI.).

To je dobro uočio K. Rahner kada se u svojim *“Molitvama života”* (str. 109. – 110.) pita: *“Jesam li završio svoje dušobrižništvo kad sam obavio svoje dužnosti, kad sam završio što mi je naloženo?... Moram se primaknuti tebi, ponirati sve dublje u tebe, ako ne želim biti samo više ili manje rado viđen i snošljiv gost u životu ljudi; ako hoću ući onamo gdje u čovjeku obitava tvoje vječno svjetlo ili vječna tama... Samo se onaj brine za duše koji je kod tebe, Kralju svih srdaca... Dušobrižništvo je u svojoj najdubljoj i pravoj biti moguće samo u tebi, u tvojoj ljubavi koja me povezuje s tobom... Molitva nije samo neka popratna pomoć dušobrižništvu, nego ono prvo i zadnje u njemu.”*

To se može, s pravom, proširiti i primijeniti na sve teologe, a ne samo na izravne dušobrižnike. U asketskoj se literaturi često navodi misao davnoga crkvenog pisca iz 4./5. stoljeća, Nila Ancirskog: *“Ako si teolog, istinski ćeš moliti. Ako istinski moliš, zaista si pravi teolog.”* Tko to pravilno shvati i ozbiljno ostvaruje, nadvladat će često spominjanu dihotomiju, rascjep između svećenikova duhovnog života i pastoralnog rada, o čemu je svojedobno pisao T. Šagi-Bunić: *“U stilu strogo dualističkog mišljenja često su se stvari tako postavljale kao da postoji neki*

ili – ili između svetoga života i svećeničkog rada. Asketsko - monastički ideal toga svetog života nastao je nezavisno od svećenikove funkcije u svijetu... pa se svećenikov rad počeo shvaćati kao suprotnost tome idealu... Svećenikova služba, njegovo poslanje koje prima od Krista, određuje ideal svetosti za kojim treba težiti i to daje tome idealu specifične crte” (“Vrijeme suodgovornosti” II, 235).

S tim je tijesno povezano donedavno prevladavajuće poimanje svećenika kao isključivo čovjeka kulta. Duhovno asketska literatura poslije Tridentskoga sabora prenaplaćavala je taj vid svećeničke službe i to je povremeno poprimalo isključivost prema svim drugim vidovima njegova djelovanja. Svećenik je promatran i prikazivan kao izvršitelj obreda, osobito sakramenata. On je shvaćan i prihvaćan kao profesionalac koji vjernicima pruža duhovne usluge što ih samo on može podjeljivati. Polemike s protestantima samo su pojačavale navedeno shvaćanje. Posebno je isticana njegova uloga u misnoj žrtvi i sakramentu ispovijedi. To je posljedica smjernica Tridentskoga sabora koji je svećeništvo promatrao pod vidom *“vlasti posvećivanja i prikazivanja pravoga tijela i krvi Gospodnje te otpuštanja ili zadržavanja grijeha” (Enchiridion symbolorum, 1771)*. Iz toga se razvila svijest da je vrhunac svećenikova celebriranja svete mise shvaćan individualistički kao izraz njegove askeze i privatne pobožnosti. Iz toga se razvila svijest i prevladala individualistička teologija prezbiterata. Svijest da svećenikova služba uključuje evangelizaciju i pastorizaciju ponovno je oživjela za vrijeme zasjedanja Drugoga vatikanskog sabora, osobito nakon usvajanja dekreta o službi i životu svećenika *Presbyterorum Ordinis*. Naravno da Sabor nije želio prenaplaćavati ono što je prije bilo zanemarivano, nego stvoriti skladnu sintezu među različitim oblicima svećeničke službe sa svrhom da *“ljudi svjesno, slobodno i zahvalno prihvate djelo Božje i da ga u svemu životu očituju” (PO 2)*.

Naravno da se ne smije nikada smetnuti s uma kako je *“liturgija ipak vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve... a apostolski naponi upravljeni k tome da se svi koji su vjerom i krštenjem postali Božja djeca, sastaju zajedno, usred Crkve i hvale Boga” (SC 10)*. Zbog toga je razumljiva važnost što se pridaje bogoslužju časova u kojemu svoje molitve pridružujemo *“onoj hvali što je pjevaju sveti anđeli u nebeskim dvorima” (Pavao*

VI.), te “*po Isusu neprestano prinosimo Bogu žrtvu hvalbenu, to jest plod usana što ispovijedaju ime njegovo*” (Heb 13, 15).

NESPORAZUMI I PRAVI PUTOKAZ

To hvaljenje Boga u različitim časovima dana i zazivanje njegova blagoslova na čovjekove poslove pripada svemu narodu Božjemu jer u njemu “*Crkva iznosi molbe i želje svih Kristovih vjernika, štoviše samome se Kristu, i po njemu Ocu moli za spasenje svega svijeta... Na taj način, crkvena zajednica vrši pravu majčinsku službu prema ljudima te ih privodi Kristu ne samo ljubavlju, primjerom i djelima pokore, nego i molitvom.*

Ipak, to se osobito tiče onih koji su posebnim nalogom obavezni obavljati bogoslužje časova, a to su: biskupi i prezbiteri, koji po samoj svojoj službi moraju moliti za svoj puk i za sav Božji narod, a zatim i drugi posvećeni službenici i redovnici” (Opća uredba časoslova, 17, Dalje: OUC). Biskup je “*dužan biti prvi u molitvi među članovima Crkve... i moliti uvijek u ime Crkve i za Crkvu koja mu je povjerena. Prezbiteri koji, povezani s biskupom i sami zastupaju Krista svećenika, sudjeluju u istoj službi kada mole Boga za sav narod njima povjeren i za cijeli svijet. Tu oni nalaze ne samo izvor pobožnosti i hranu za osobnu molitvu, nego još povrh toga izobilnim razmatranjem hrane svoju aktivnost i daju joj polet*” (OUC 28).

Svijest o vrijednosti i uspješnosti svagdanje molitve časova ozbiljno je oslabila sve do skrajnjeg omalovažavanja. A osobito njegova zagovorna učinkovitost. Je li negdje nastao krivi spoj ili takav oblik bogoslužja više ne odgovara duhu života pa ga treba napustiti i tragati za novim oblicima? I što je prouzročilo podcjenjujući pristup časoslovu?

Sve donedavno časoslov je promatran, ako ne skoro isključivo, ono zasigurno ponajprije, *pod vidom dužnosti*, što mu je i ime isticalo: “*officium*” – *dužnost, služba* i to pod prijetnjom grijeha i osude. Svi drugi vidovi izbljedjeli su i skoro zaboravljeni. I to je isušilo bogoslužje časova i kod mnogih ga, možemo reći s pravom, potpuno obezvrijedilo.

Časoslov obnovljen prema smjernicama i u duhu Drugoga vatikanskog sabora želio je i nazivom “*Liturgia horarum = Bogoslužje časova*” ispraviti krivo poimanje i sugerirati nov pristup, što je i bilo davno shvaćanje i prakticiranje ove vrste kršćanskog bogoslužja, ali i opći religijski fenomen kojim se

pokušavalo ovladati vremenom. Izdvojimo nama najbliži oblik molitve časova kod starozavjetnih Izraelaca i nešto slično kod bogobožasnih muslimana.

Obnovljenim se časoslovom željelo ponovno oživjeti i ispravnije vrednovati jedan od najstarijih kulturnih oblika kršćanstva. No nije vrijednost bogoslužja časova samo u starosti ili povratku na taj davni oblik molitve, nego se obnavljanjem željelo pružiti prikladan oblik hvaljenja Boga i u našem vremenu.

Ozbiljni razgovori s kolegama, osobito s pastoralnim djelatnicima, i promatranje svagdanje prakse, ukazuje na često zanemarivanje koje seže sve do prezira molitve časoslova. Kod starijih je prisutan prenaplašen osjećaj dužnosti i obveze i na tome se ostaje. Mlađi u tome, s pravom, ne nalaze dovoljno opravdanja i motivacije. Nesporazum je očit. A pravo je pitanje: Što učiniti da časoslov stvarno postane pravo "bogoštovlje" naših zajednica i svakoga pojedinca?

Samo naglasak na dužnosti te prijetnja grijehom i osudom neće proizvesti željene pozitivne učinke. Jedini istinski preduvjet obnovi izvornog duha bogoštovlja časova jest obnova i učvršćivanje svijesti da je to duhovna žrtva hvale Boga ujedinjena s Kristom Velikom svećenikom koji se neprestano prinosi Ocu i u tom duhu ostvarivati Isusovu preporuku da "treba trajno moliti i nikada ne prestati". Radi se, dakle, o doživljaju i izražaju prave kršćanske vjere na što crkveno vodstvo često potiče.

Za pravilno shvaćanje i teološko opravdanje časoslova od neprocjenjive je važnosti 83. i 85. br. Liturgijske konstitucije *Sacrosanctum Concilium* gdje čitamo: "Isus Krist, Veliki svećenik novoga i vječnoga saveza uzimajući ljudsku narav, uveo je u ovo zemaljsko progonstvo onu pjesmu koja se u nebeskom dvoru pjeva po sve vijeke. On sa sobom sjedinjuje svu ljudsku zajednicu i sebi je pridružuje u pjevanju toga božanskog slavospjeva.

Tu svoju svećeničku službu Krist vrši po svojoj Crkvi, koja ne samo euharistijskim slavljem nego i drugim načinima, osobito obavljanjem božanskog časoslova, bez prestanka hvali Gospodina i posreduje za spasenje svega svijeta... Oni koji sudjeluju u bogoštovlju časova dionici su najveće počasti Kristove zaručnice, jer slaveći Boga stoje pred Božjim prijestoljem u ime Majke Crkve." Pridodajmo tome Augustinovu izreku: "Dok molimo časoslov, naši glasovi odzvanjaju u Kristu, a njegovi u nama" (Enarrationes in Ps 85 br. 1).

OSTVARENJE KRISTOVA VAZMENOG OTAJSTVA

Kristov prijelaz od smrti preko ukopa do uskrsnuća središnje je otajstvo po kome se ostvaruje pomirenje ljudi s Bogom i otvaraju vrata pristupa Bogu. Zbog toga je liturgija u biti obnavljanje toga otajstva preko djelotvornih vidljivih znakova čime se *“vrši djelo našega otkupljenja”* (SC 2).

Tko vjeruje u Kristovo uskrsnuće i po sakramentima baštini plodove uskrsne pobjede, bit će oživljen istim Duhom koji je Isusa oživio od mrtvih. Takav je vjernik preporođen na nov život jer je, po krsnom pranju, postao dionikom Kristove smrti i uskrsnuća. Po euharistijskom otajstvu postaje živi svjedok Kristove smrti i proslave u svijetu.

Crkva je novi narod Božji koji produžava povijest spasenja do završetka vremena. Prema sakramentalnoj rasporedbi što ju je Krist povjerio svojoj Crkvi, kršćani su pozvani da budu sada i kroz svu vječnost u sinovskom odnosu s Bogom, potaknuti da u Kristovu Duhu kliču Bogu: *Abba, Oče!*

Upravo u tom duhu možemo reći da se vazmeno otajstvo ostvaruje svaki put kad Crkva Kristova slavi bogoslužje, kad izvršava Kristovu zapovijed čineći znakove novoga saveza. A kada to obavlja molitvom u različitim časovima dana i godine, govorimo o posveti vremena Bogu bogoslužjem časova.

POSVETA VREMENA I RADA

U običnom žargonu blagoslov ili posveta neke stvari, predmeta ili mjesta najčešće asocira na zazivanje Božje pomoći da ta stvar ili predmet ispravnije i korisnije posluže svojoj svrsi, da budu čovjeku korisniji.

Kad teolozi govore o posveti vremena, onda tu službu pripisuju liturgijskoj godini i bogoslužju časova. Tu svakako treba razlučiti jedno od drugoga. Bogoslužje časova molitva je Crkve Kristove zaručnice što je ostvaruju skupine i pojedinci koji upućuju molbe, zahvale i pohvale u ime čitave kršćanske zajednice u različitim časovima dana. Liturgijska se godina sastoji od cikličkog rasporeda Kristovih blagdana koji obnavljaju uspomenu, anamnezu, čitave povijesti spasenja tijekom jedne godine. Po tome što je liturgijska godina uprisutnjenje i ostvarenje Božje objave čovjeku u određenom vremenu, liturgijska je godina sakramentalno obilježena i djelatna te omogućuje vjerniku otkriti spasonosnu Božju ekonomiju.

Liturgijska godina i bogoslužje časova posvećuju vrijeme Crkve time što i jedno i drugo doprinose novom osmišljavanju vremena u čovjekovu životu. Zahvaljujući njima, svaki čas, svaki dan i godina postaju kršćanima djelotvoran znak prisutnosti i učinkovita susreta s otajstvom spasenja. Crkva, prepoznaje u vremenu Božji dar te preko liturgijske godine i bogoslužja časova usmjerava tijek vremena prema ostvarenju i konačnom ispunjenju Božjeg zahvata.

Bogoslužje časova treba ostvariti uzornu molitvu Crkve i cijeloga čovječanstva. Obrasci što ih je Crkva predložila, sredstva su za ostvarivanje te molitve, a nastali su u konkretnom iskustvu velikih molitelja. Te molitve treba nužno povezati s Kristom proslavljenim i upravljati ih u ime svih ljudi, a biskupi i prezbiteri posebno za povjerene im vjernike. To je i konkretan vjernički doprinos preobrazbi čovječanstva u produžetku povijesti spasenja.

Snaga i učinkovitost kršćanske molitve leži u povezanosti s Kristom jedinim Posrednikom po kome imamo pristup k Bogu. OUC, br. 6 to jako ističe: „*Krist, naime, tako sa sobom sjedinjuje svu ljudsku zajednicu da su molitva Kristova i molitva cijeloga ljudskog roda najtješnje povezane. Jer, u Kristu, i to u njemu jedinomu, ljudsko bogoštovlje postiže svoju spasonosnu svrhu.*“

MOLITVOM OČITOVANO ZAJEDNIŠTVO

Po svojoj naravi Crkva je otajstvena zajednica Tijela Kristova i to se zajedništvo najočitije pokazuje u zajedničkoj molitvi. To se obilježje povezuje s Crkvom Kristovom od samih početaka kao njezina bitna značajka. Kad se u Djelima apostolskim prvi put govori o zajednici vjernika, to se povezuje s molitvom: „*Svi bijahu jednodušno postojani u molitvi sa ženama i Marijom, Majkom Isusovom, i braćom njegovom*“ (Dj 1, 14).

Proglašavajući časoslov obnovljen prema smjernicama Drugoga vatikanskoga sabora, papa Pavao VI. upozorava da „*ta temeljita obnova molitve svete Crkve, koja je u skladu s prastarom crkvenom predajom i s današnjim potrebama, ide najprije za tim da baš taj oblik molitve posve prožme, oživljuje, upravlja i izražava svu kršćansku molitvu te djelatno pothranjuje duhovni život Božjega naroda*“ (Pjesmu hvale, 8). A pastirima je prikladno sredstvo molitve za povjereno im stado, što su svečano obećali kod svoga ređenja.